

ipar valóban hasznosít (pl. mekkora áldozatot érdemes fordítani pl. a rosthosszúság növelésére,

- melyek azok a külső tényezők, amelyek a jövő termesztéstechnológiája szempontjából fontosak, és amelyeket nem erdőművelési eljárásokkal, hanem nemesítéssel kívánunk elérni,
- melyek azok a termesztési körzetek, amelyekre külön fajtaválaszték szükséges (termőhely—fajta kölcsönhatásának kérdése),
- egyáltalán: melyek a számbavehető termőhelyek, milyen termesztési célkitűzés mellett,
- a nemesített állományok célszerű genetikai összetételének meghatározása fajokként és termesztési célként, illetve a vágásforduló hosszától függően,
- felméréndők azok a speciális igények is, amelyeket a nemesítésnek esetleg számításba kell vennie (pl. szennyvízöntözés, légszennyezés, rövid vágásforduló, minirotáció, „silózás” stb.).

DR. SALI ÉMIL—DR. CSONTOS GYULA:

Az erdőrendezés szerepe a távlati fejlesztésben

Az erdőgazdálkodás körén belül az erdőrendezés az a munkaterület, amely annak tervszerűségét szolgálja, mégpedig mind a hosszabb lejáratú, azaz a távlati, mind a rövidebb lejáratú tervek készítésében. Számos alapvető erdőrendezési ismeret hoztunk magunkkal a felszabadulást megelőző időkből, s ezeket igen célszerűen hasznosítani is tudtuk. Ezeknek az ismereteknek közös jellemzője volt az, hogy eleve csak az erdőgazdálkodás körén belül törekedhettek a tervszerűségekre, hiszen erre az akkori körülmények között is szükség volt, mert az erdőgazdálkodás nagy területen, rendszerezés nélkül, áttekinthetetlen paraméterekkel folyt volna, s ugyanakkor — a magyarországi faállományviszonyokat figyelembe véve — a faállományok újratermelése mintegy fél évszázadot igényelt. A korábbi erdőrendezési ismeretekhez újakat kellett szerezniünk és ezeket is fel kellett használnunk ahhoz, hogy az erdőrendezés (és akár az általa összeállított erdőgazdasági üzemtervek, akár más jellegű, de csak az erdőrendezés által összegyűjthető információk köre) megfelelően szolgálhassa a távlati fejlesztést, mégpedig minden olyan téren, amelynek szolgálata az erdőgazdálkodás, az erdőgazdálkodó szervezeteknek a feladata.

Néhány olyan körülményre kívánunk rámutatni, amelyeket az erdőrendezés révén ismertünk meg, s a távlati fejlesztésben feltétlenül figyelembe kell vennünk az ismeretekből levonható következtetéseket.

Erdeink területe egyelőre nagyrészt kialakultnak tekinthető. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy viszonylag kisebb ütemben nőtt a gazdasági erdők területe, mint a különleges erdőké. Érdemes azonban megfontolni azt, hogy továbbra is a jelenlegi ütemben célszerű-e növelniünk az ún. különleges erdők területét és arányát, avagy erősebben figyelembe kell vennünk azt a már igazán régóta ismert és felismert körülményt, hogy ugyanaz az erdőrézslet több célt is szolgálhat egyidejűleg.

Élőfakészletünk — az ország összes erdejében — meghaladja, ill. 1980 elején feltétlenül meghaladta a 250 millió m³-t. S éppen az erdőrendezés részletes vagy részletesen, mélyen elemzett adatai adtak eddig, s adhatnak ezután még több következtetést arra, hogy az élőfakészlet növekedésének helyenként, egyes fajoknál és egyes fajok egyes eredetű faállományaiban árnyoldalai is vannak, s jelentős intézkedéseket (számos esetben ezek véghasz-

nálatti fakitermeléseket jelentenek) kell tennünk a negatív hatások minél erősebb csökkentésére, sőt — ha erre mód van — megszüntetésére.

Mind az erdőgazdálkodás mindennapos gyakorlatában, mind az erdészeti kutatásban nagy, az eddiginél nagyobb gonddal kell foglalkoznunk az előhasználatokkal, az ezekkel összefüggő, vagy az ezekből adódó problémákkal. Ismeretes, hogy az előhasználatok területe következetesen csökkent, ill. csökken, ugyanakkor növekszik a hektáronkénti előhasználati fatömeg. Kétségtelen, hogy ezt a megoldást gazdasági szükség szülte, s az erdőgazdálkodás gyakorlata már régen ezt az utat járta, amikor — tetemes időbeli fáziskéséssel — az erdőrendezés ezt a gyakorlatot az erdőgazdasági üzemtervekben mintegy törvényesítette.

Ismétlésre kényszerülünk ugyan, de a témában a kutatás azt a segítséget adhatná az erdőrendezésnek, ez pedig a távlati fejlesztésnek, hogy mely fafajok, milyen korú és minőségű (esetleg még több, más mutatójú) faállományai mekkora maximális mértékű beavatkozást (azaz előhasználatot) bírnak el a faállomány károsodása nélkül, ill. úgy, hogy az perspektivikusan a faállomány javát szolgálja.

A távlati célok, feladatok egyike, amelynek megtervezésében az erdőrendezés kellő segítséget adhat, az erdőfelújítások időben és megfelelő minőségben történő végrehajtása. Ez a feladat szinte évről évre növekszik, mégpedig nagyjából abban az arányban, ahogyan a véghasználati fakitermelések révén a véghasználati terület, azaz a vágásfelújítási kötelezettség is növekszik. Az egy-egy évre eső feladatnál ez érthető, de nem fogadható el az a jelenség, hogy helyenként vagy éppen országosan is, növekszik a vágásfelújítási hátralék. Ennek csökkentése érdekében évről évre nagyobb ilyen munkát kell végeznünk. Ha kellő előkészítés után, azaz az összes előfeltétel megteremtésével, az erdőgazdálkodó szervezetek elvégzik azt a véghasználati kitermelést, amennyire a faállományviszonyok módot adnak (ez 6,8 ~ 6,9 millió bruttó m³) akkor a mai 20—21 ezer hektár évi vágásfelújítási kötelezettséggel szemben kb. 28 ezer hektárra, tehát a mainál mintegy 40%-kal többre kell számítani.

A távlati tervek fontos fejezete az erdőgazdálkodásban, mekkora famenyiséget képes adni folyamatosan, növekvő ütemben anélkül, hogy ez az erdők kárára történik, sőt valójában ez is az erdők javát szolgálja, még akkor is, ha egyes körökből ellenészrevétellel találkozunk az erdőrendezés vagy az erdészet vezetése. Ez a „kritika” érheti a fakitermelés összességét, ennek módszerét, de lehet, hogy csak egyes fafajokat, pl. a bükköt. Minden helytálló észrevételt figyelembe kell vennünk, ezeket érvényesítenünk, de a helyt nem állókat félre kell sepernünk. Nekünk a távlati célok érvényesítése mellett ezzel, ill. ezekkel azonos rendű feladatként kell számon tartanunk a népgazdaság és a lakosság fával és fatermékkel történő folyamatos ellátását olyan mértékben, amennyire ez a hazai erdőkből lehetséges. S itt, ebben a feladatban is sok a teendőnk: tudja az erdőrendezés, hogy — a szükséges feltételek megtétele révén — hovatovább 9,5 ~ 10 millió bruttó m³ fát adhatnak a hazai erdők; de ugyanaz az erdőrendezés nem eléggé, vagy nem eléggé hangosan teszi ezt egyrészt a potenciális végrehajtók, azaz az erdőgazdálkodó szervezetek felé, másrészt a felsőfokú döntésre illetékes szervek felé — természetesen (s itt megint ismétlünk) a feltételek feltüntetésével.

Bár az eddig elmondottakban is tettünk említést az erdő, ill. az erdőgazdálkodás egyéb hasznairól, pl. a különleges célú erdőkről, célszerű ezekkel külön is foglalkoznunk, még akkor is, ha ezt röviden tesszük.

Ismeretes az, hogy az erdőrendezés készíti, az erdőgazdasági üzemterv tartalmazza a vadgazdálkodás távlati tervezésekor szükséges alapadatok igen jelentős részét. Ezekkel az adatokkal — természetesen ugyanakkor pl. az üzemi térkép felhasználásával — a nagyvadgazdálkodás olyan mélységig tervezhető, hogy a terv megvalósítása esetén a vadgazdálkodás elismerésre méltó színvonalat érhet el, ugyanakkor az erdőgazdálkodó szervezetnek sem lesz oka arra, hogy fiatal faállományainak pusztulásaért a kelleténél nagyobb létszámú vadállományt vagy a vadászatra jogosított szervezetet kellene felelőssé tennie.

Hasonló a helyzet a „különleges” erdők esetében is. Ezek közül egyre több a nagyvárosok közelében elhelyezkedő, ún. kirándulóerdő. Számosan és sok helyütt úgy vélik, hogy akkor cselekszenek helyesen, ha az ilyen célra alkalmas erdőket kivonják a rendszeres termelőtevékenység alól. Valójában nem gondolnak arra, hogy az erdő faállománya viszonylag gyorsan változik és ezért nem is túlságosan hosszú idő múlva a különlegessé minősített erdőt vissza kell (illetve át kell) minősíteni termelési célú, azaz gazdasági erdővé, s ha következtetések akarunk lenni, akkor minden üzemtervi ciklusban (vagy legalább minden másodikban) módosítani kell az erdő funkcióját. Célszerűbb lenne — mert éppen így egyszerűbb is — az erdő funkciójának változtatlanul hagyásával olyan erdőgazdálkodási eljárások, módszerek előírása az erdőgazdasági üzemtervben, amelyek a szükséges többcélúságnak maradéktalanul megfelelnek. Mindez különösen előnyös megoldás a távlati fejlesztés szemüvegén nézve is, mert egyre kevésbé mondhatunk le arról a faanyag-mennyiségről, amely a valójában nem feltétlenül termelési célú erdőkben nőtt. Végül is tudnunk kell azt, hogy a nem termelési célú erdők faállományában is a legfontosabb munkaeszközök közé tartozik a fűrész és a fejsze.

Ami tehát az erdőrendezés és a távlati fejlesztés kapcsolatát illeti, rendben van, azaz az erdőrendezés a távlati fejlesztés céljára megfelelő mennyiségben és elegendő pontossággal tud adatokat szolgáltatni. Az erdők időszaki állapotjellemzőinek összehasonlítása ugyanakkor módot ad arra, hogy egyrészt az az erdőkben, másrészt az erdők szolgáltatásaiban bekövetkezett változásokat kellő megbízhatósággal meg tudjuk ítélni, tehát a távlati terv végrehajtásának eredményességét kritikusan értékelhessük.

Említésre érdemes e tekintetben, hogy sok esetben merül fel problémánk a pénzben kifejezhető érték megítélésében. A távlati tervek időtartama elegendő hosszú ahhoz, hogy a pénzügyi értékelés módszereit kialakítsuk, és azután folyamatosan finomítsuk. Ehhez azonban — a pénzügyinél jóval árnyaltabb — olyan naturális értékelési mód kialakítása is szükséges, amely valóban kiállja az idők és az időkben bekövetkezett változások próbáját. Vagyis gondoskodnunk kell arról, hogy akár az 5, akár a 10 vagy 15 évenként rendelkezésre álló naturális mutatók alapján meg tudjuk mondani, előre jutottunk-e, s ha igen, mennyivel.

Az erdőrendezés az erdőkről, az erdőkben esedékes teendőkről egyre több és egyre pontosabb információkat szolgáltat. Ügyelnünk kell arra, hogy ezek száma és mélysége a különböző vezetési fórumok előtt akkora legyen, amekkorának az áttekintése és megítélése az adott fórumon valóban lehetséges.